

ГРАМАТИКА І СЕМАНТИКА ІДЕНТИЧНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Статтю присвячено дослідженню проблем ідентичності у французькій лінгвокультурі на матеріалі наукового дискурсу, зокрема встановленню основних семантичних компонентів цього поняття та тенденцій їх розвитку. Окреслено структурно-граматичні особливості ідентифікації засобами французької мови.

Ключові слова: ідентичність, французька мова, франкофонний ареал, семантика, граматики.

Проблема ідентичності особливо гостро постала у західноєвропейській суспільній думці, зокрема на теренах сучасної Франції, у другій половині ХХ ст. у зв'язку з новими реаліями, викликаними до життя складними суспільно-політичними, економічними, технологічними, культурними процесами. Незважаючи на довгу історичну традицію, зауважує І. Мені, проблема ідентичності є, можливо, однією з найважливіших у сучасну добу [Mény 1981, с. 6]. К. Леві-Строс зауважує, що тема ідентичності знаходиться не на одному перехресті наук, а на багатьох [L'identité 2010, с. 9]. Такий інтерес до проблем ідентичності і відповідних процесів ідентифікації та самоідентифікації пов'язано з питаннями адаптації, інтеграції, акультурації, інтеркультурації, які гостро постали в результаті складної динаміки міграційних процесів, професійної, освітньої мобільності тощо. Ці питання розглядають у своїх працях П. Рікер, Д. Беррі, К. Сабатьє, Г. Теджфел, Д. Тернер, К. Камійрі, К. Дюбар, А. Мансо, П. Дену, А. Малевська-Пейр, Е. Ліпьянські, І. Табода-Леонетті, Ф. Пьер, А. Васкез, П. Дазен, А.-М. Тіесс, М. Детьєн, Л. Бонье, П. Шародо та ін. Так, П. Шародо посилається на власний досвід усвідомлення важливості поняття ідентичності, коли у 80-і рр., беручи участь у роботі міжнародної робочої групи з питань викладання французької мови, він подікавився, чому запрошено лише британських, німецьких і французьких викладачів, але немає іспанських, італійських і португальських колег. Його вразила відповідь: « parce que vous les Français, vous représentez toute la latinité ». З цього дня, зауважує вчений, « s'est opérée en moins une prise de conscience : après tout, nous ne sommes peut-être que ce que l'autre dit que nous sommes » [Charaudeau 2005]. Зважаючи на актуальність, новизну, теоретико-прикладну значущість проблеми ідентичності, **метою** нашої розвідки ми обрали дослідження та визначення основних семантичних складових цього поняття у французькій науковій думці через призму відповідної лінгвокультури та у рамках можливостей граматики французької мови.

Семантизація та ресемантизація поняття ідентичності в суспільних науках і суспільній думці сучасного франкофонного ареалу виявляються передусім у його детальній аспектуалізації. Так, дослідники виокремлюють культурну, національну, політичну, соціальну, гендерну, індивідуальну, професійну, колективну, європейську,

спільнотну, множинну (плюралістичну), регіональну, міжкультурну ідентичність, ідентичність на підприємстві, в адміністрації, ідентичність прихильників політичних рухів тощо, які виділяють численні дослідники. Така аспекуалізація поняття ідентичності з прив'язкою до різних сфер і аспектів життєдіяльності суспільства показує також зміни в семантичному наповненні самого поняття, у розширенні його семантичного поля. Так, наприклад, у новому соціополітичному контексті сучасної Канади відбувається ресемантизація ідентифікувальних позначень, як-от *métis*, який використовувався «pour désigner les individus qui ont une ascendance mixte, européenne et amérindienne. Au Canada, ce terme a aussi un sens qui dépasse la simple dimension biologique des individus puisqu'il désigne des groupes culturels précis aux origines française et amérindienne. Identifier qui est métis en Amérique du Nord est un grand défi, justement à cause de sa polysémie» [Discours et constructions identitaires 2004, с. 39]. Як зазначає Л.-П. Руссо, цей термін набув більшого географічного поширення і водночас семантичного розширення: «À partir des années 1960, le terme *métis* a pris un sens nouveau: il tend à traverser les limites culturelles et géographiques de la région francophone de Rivière Rouge pour s'appliquer désormais à tout Canadien d'ascendance amérindienne et européenne dépourvu du statut indien. Ce processus d'extension sémantique a permis la diffusion de deux significations parallèles du terme, l'une étant surtout culturelle et historique, l'autre, strictement biologique et légale» [там само, с. 40].

До нових семантичних компонентів, які окреслюють поняття ідентичності, слід віднести «метасемантичну» ознаку *неоднозначності, розпливчатості*. Так, з погляду Д.-К. Маргена, «autour du mot « identité », le flou et l'ambiguïté règnent aujourd'hui» [Martin 1992, с. 582], а Е. Дюпюарьє та А. Шажер зауважують, що цей термін «à être trop souvent utilisé, le terme peut perdre sa consistance» [Dupoirier 1994, с. 331]. До такого роду аксіологічно позначених «метаознак» можна віднести й асоціативні виміри *занепокоєння, страху, вразливості, кризи*: «Depuis quelques années les Européens s'interrogent abondamment sur eux-mêmes. (...) Cet accent mis sur l'identité est l'expression d'une inquiétude, d'un sentiment de vulnérabilité: sentiment d'un vide en soi ou d'une crainte face au monde extérieur et des temps à venir. Il indique une crise» пише Е.Фене [Fenet 1994, с. 397]. У свою чергу, Б. Лаір зауважує: «Sentiments de solitude, d'incompréhension, de frustration sont les fruits de cet inévitable écart entre ce que la société nous permet à un moment donné d'« exprimer », et ce qu'elle a mis en nous au cours de notre socialisation» [Lahire 2010].

Основний семантичний зсув у наповненні поняття ідентичності відбувається від етимологічно зумовлених і лексикографічно закріплених значень *подібності, усталеності, цілісності* до протилежних їм смислів *варіативності, змінності, динаміки*. З погляду Е.-М. Лїпьянскї, у понятті ідентичності присутнє значення стабільності: «Pour s'entendre un minimum sur le terme, j'indiquerai qu'identité désigne ici l'ensemble des perceptions, des sentiments et des représentations relativement stabilisées se rapportant à soi et par lesquelles chacun se perçoit (ou est perçu) comme un être singulier, restant lui-même à travers l'espace et le temps» [Lipiansky 1993, с. 31]. Водночас ця стабільність виявляється в варіативності, зазначає Д.-К. Мартен: «*Identité*, dans le sens commun que définissent les dictionnaires usuels, connote en effet la similitude

et la permanence ; or les relations sociales nous indiquent qu'en pratique l'identité se joue dans la variation, y compris lorsqu'elle est relative à ce qui nous est réputé particulièrement stable, l'état civil : il est possible de changer de nom, de nationalité, de religion, de groupe « ethnique » [Martin 1992, c. 582]. Цю думку розвиває і Б. Лаір, який зауважує: «A vouloir expliquer les pratiques et les comportements collectifs, les sociologues ont élaboré une vision homogène de l'homme : celui-ci serait d'un « bloc », façonné par un ensemble stable de principes (*habitus*, schèmes, normes, style de vie...). Or, l'observation montre que les acteurs incorporent des modèles d'action différents et contradictoires. Un même individu pourra être tour à tour au cours de sa vie, ou simultanément selon les contextes, écolier, fils, père, copain, amant, gardien de but, enfant de chœur, client, directeur, militant...» [Lahire 2010].

Ці взаємовідносини постають також у термінах *однаковості*, *тотожності* / *відмінності* або у кореляції *Я / Інший*. Як вважає Д.-К. Мартен, «les identités – dans l'ambiguïté même d'un mot qui postule à la fois la similitude et la différence – supposent l'Autre pour exister et se développer. Le discours identitaire, hors duquel on ne peut les appréhender, est toujours autant un discours sur l'Autre, ou les Autres, qu'une proclamation de Soi ; comme le rêve d'un Soi magnifié par le contraste de l'Autre... Ainsi, on peut dire que l'identité, loin d'être un état qui caractériserait un isolat, est un construit évolutif qui vient donner du sens et de la valeur (positive ou négative) à une relation ou à un ensemble de relations » [Martin 1992, c. 583].

П. Рікер у своїй відомій праці «Сам як інший» (*Soi-même comme un autre*) розглядає цю кореляцію у понятті *самості*, яке постає в його дослідженні в етимолого-семантичній і граматичній перспективі та у порівнянні з іншими мовами: «Notre thèse constante sera que l'identité au sens d'*ipse* n'implique aucune assertion concernant un prétendu noyau non changeant de la personnalité. Et cela, quand bien même l'ipséité apporterait des modalités propres d'identité, comme l'analyse de la promesse l'attestera. Or l'équivocité de l'identité concerne notre titre à travers la synonymie partielle, en français du moins, entre « même » et « identique ». Dans ses acceptions variées, «même» est employé dans le cadre d'une *comparaison* ; il a pour contraires : autre, contraire, distinct, divers, inégal, inverse. Le poids de cet usage comparatif du terme « même » m'a paru si grand que je tiendrai désormais la mêmété pour synonyme de l'identité-*idem* et que je lui opposerai l'ipséité par référence à l'identité-*ipse*. ...« soi-même » n'est qu'une forme renforcée de «soi», l'expression «même» servant à indiquer qu'il s'agit exactement de l'être ou de la chose en question (c'est pourquoi il n'y a guère de différence entre «le souci de soi» et « le souci de soi-même », sinon l'effet de renforcement qu'on vient de dire). Néanmoins, le fil ténu qui rattache «même», placé après «soi» à l'adjectif «même», au sens d'identique ou de semblable, n'est pas rompu. Renforcer, c'est encore marquer une identité. Ce n'est pas le cas en anglais ou en allemand où *same* ne peut pas être confondu avec *self*, *der die, dasselbe*, ou *gleich*, avec *Selbst*, sinon dans des philosophies qui dérivent expressément la *selfhood* ou la *Selbtheit* de la mêmété résultant d'une comparaison. Ici, l'anglais et l'allemand sont moins sources d'équivoque que le français » [Ricœur 1990, c. 13].

До подібного роду антиномій у потрактуванні поняття ідентичності слід віднести і відношення *одиночності* / *множинності*. З одного боку, дослідники схиляються

до думки про множинність ролей, досвіду, які складають ідентичність, зводячи їх водночас до фундаментальної єдності: «Or, les sciences sociales ont longtemps vécu sur la vision homogénéisatrice de l'homme en société. Même lorsqu'ils admettent la multiplicité des expériences vécues ou des « rôles » intériorisés par l'acteur, les chercheurs présupposent souvent que, derrière cette multiplicité, une unité fondamentale (un « soi » cohérent et unifié) est tout de même à l'oeuvre» [Lahire 2010]. З іншого боку, семантика множинності виходить на перший план і виражається у численних конструктах з *pluri-*, *multi-* і т.п.: «Nous sommes par conséquent trop multi-socialisés et trop multi-déterminés pour pouvoir être conscients de nos déterminismes. Chacun de nous est porteur d'une multiplicité de dispositions qui ne trouvent pas toujours l'occasion de se manifester : c'est pour cette raison que nous avons parfois l'impression de vivre un décalage personnel avec le monde social» [там само].

Множинність ідентичності зумовлено множинністю *контекстів* її формування, життєдіяльності, гетерогенністю *середовища* існування: «Or, les organisations, de quelque nature que ce soit, églises, partis, Etats, ont toujours cherché à définir l'identité des individus qu'ils contrôlent en leur imposant une allégeance exclusive à l'intérieur de la sphère qu'ils contrôlent» [Mény 1981, с. 6-7]. Зі свого боку, Б. Лаір говорить про *pluralité des contextes, pluralité des habitudes, hétérogénéité*, розглядаючи питання формування особистості, становлення ідентичності у процесі соціалізації [Lahire 2010]. Л.-Ж.Доре визначає ідентичність у термінах відносин із середовищем: «On peut fondamentalement la définir comme la façon dont l'être humain construit son rapport personnel avec l'environnement [Discours et constructions identitaires 2004, с. 2]. У психологічній площині К. Тампль і П. Дену виділяють онтологічну і прагматичну функції ідентичності, а саме постійне пристосування до середовища, яке загрожує цілісності ідентичності: «La fonction ontologique de l'identité consiste en un réaménagement permanent des différences et des contraires en une unité structurelle qui donne au sujet le sentiment de n'être pas contradictoire, et qui le maintient en état de reconnaissance de lui-même. Sa fonction pragmatique, instrumentale permet de s'adapter à l'environnement qui menace, par ses désordres et ses contradictions, l'unité construite du sujet et fait pression pour aligner l'identité sur ses attentes» [Temple 2008, с. 47].

Іншим семантичним виміром ідентичності постає дихотомія *індивідуального / колективного*, що виражається у протиставленні і взаємодії *внутрішнього, особистісного і зовнішнього*, зумовленого *належністю до певної групи*: «Le dictionnaire encyclopédique Larousse définit l'identité comme «un caractère permanent et fondamental de quelqu'un, d'un groupe, qui fait son individualité, sa singularité, qui le différencie des autres et permet qu'il se reconnaisse comme tel» – пишуть Е.Дюпюарьє та А. Шажер. « Cette définition souligne tout d'abord le caractère indifféremment individuel ou collectif de l'identité. L'identité, qui naît dans la confrontation de l'individu aux autres, renvoie au champ théorique où s'articule l'individuel et le collectif. L'intérêt du concept est donc de dépasser l'opposition entre ces deux pôles» [Dupoirier 1994, с. 331]. Б. Лаір описує автентичне, внутрішнє, інтимне Я у складній взаємодії з соціальним: «Parce que nous sommes porteurs de capacités, de savoirs et de savoir-faire qui doivent parfois durablement vivre à l'état de veille, nous pouvons alors ressentir un malaise : notre « moi authentique »

(« personnel » et donc pensé comme « a-social ») ne trouverait pas sa place dans le cadre contraignant de la société. Cette situation renforce l'illusion de l'existence d'un « for intérieur » ou d'un « moi intime » authentique, indépendant de tout cadre social. C'est donc bien parce que le monde social est différencié, et que nous sommes porteurs de dispositions et capacités plurielles, que nous pouvons vivre ces petits ou ces grands soucis qui finissent parfois par accabler nos existences. Certains malaises naissent de la multiplicité des investissements sociaux pouvant devenir au bout du compte incompatibles : ainsi, la conciliation de la vie privée et de la vie professionnelle peut donner lieu à de profonds déchirements» [Lahire 2010].

Виходячи з таких міркувань, численні дослідники сходяться у думці про те, що ідентичність є постійним конструюванням себе в інтеракції з іншими, з навколишнім середовищем. «L'identité se définit par un certain nombre d'attributs objectifs et/ou par l'allégeance subjective de l'individu à des valeurs, groupes, systèmes de référence», зауважує І. Мені і робить такий висновок: «Le point sur lequel s'accordent toutes les études dans ce domaine est que l'identité n'est pas un état : les identités ne sont ni immanentes, ni immuables ; elles sont des constructions» [Mény 1981, с. 6]. Таку ж думку висловлює і Д.-К. Мартен: « Le point sur lequel s'accordent toutes les études faites en ce domaine est que l'identité n'est pas un état : les identités ne sont ni immanentes ni immuables ; elles sont des constructions dont les fondations et les superstructures sont déterminés par les situations dans lesquelles elles sont érigées... » [Martin 1992, с. 583]

Це конструювання спирається на соціальну, психологічну, етнокультурну, історичну, аксіологічну, професійну моделі особистості в загальній системі уявлень про світ (або картині світу) та виявляє ті домінуючі, які є найбільш актуальними у даному суспільному контексті. Конструювання ідентичності відбувається за двома взаємопов'язаними векторами: включення до групи, спільноти, типізація (схожість, тотожність з іншим) і виокремлення, індивідуалізація. П. Шародо так формулює проблематику ідентичності: «Le problème de l'identité commence quand on parle de moi. Qui suis-je ? Celui que je crois être, ou celui que l'autre dit que je suis ? Moi qui me regarde ou moi à travers le regard de l'autre ? Mais quand je me regarde, puis-je me voir sans un regard extérieur qui s'interpose entre moi et moi ? N'est-ce pas toujours l'autre qui me renvoie à moi ? Et puis, on n'est pas seul. (...) On vit en groupes, on se définit à travers eux et en quelque sorte on leur appartient, du moins en partie. Et alors, se pose de nouveau la question : *qui* suis-je dans le groupe, ou plus exactement, *que* suis-je dans le groupe, passant de l'état de sujet à celui d'objet ? Si je suis, en partie, ce qu'est le groupe, quel est-il, lui ? Se définit-il en lui-même, par ce qui lui est imposé ou par opposition à d'autres groupes ?» [Charaudeau 2005]. А. Бернар зауважує у свою чергу: «La difficulté de la réflexion sur l'identité, –, – provient de ce que la théorie de l'identité se construit autour de deux pôles. L'identité apparaît d'abord comme un fait de conscience subjectif, individuel. Un sentiment d'être par lequel l'individu éprouve que son «moi» le distingue radicalement des autres. Par ailleurs, l'identité se construit dans le rapport à l'autre et émerge dans la vie sociale. En effet, la vie collective exige une certaine stabilité des agents sociaux et une prévisibilité de leurs comportements. Elle assigne donc aux individus certaines caractéristiques et façonne leur comportement en fonction de ces attributs. Par exemple, l'individu sera classé chez les

femmes ou chez les hommes ce qui déterminera, au moins pour partie, son comportement. Cette recherche de stabilité ou de permanence, qui conduit les individus à considérer que leur existence forme un ensemble orienté par un projet, contribue à ce que M. P. Bourdieu appelle l'«illusion biographique» [Bernard 1994, c. 129].

Слід зауважити, що різні періоди в історії французького суспільства створюють власні узусні моделі мовно-дискурсивного конструювання ідентичності, в яких формуються відповідні соціокультурні доміанти даної епохи, наприклад, валоризація типовості, анонімат у середні віки та сплеск індивідуалізації у добу Відродження й, особливо, у сучасному демократичному суспільстві. Як пише А. Бернар, «avec la société occidentale moderne, le rapport de l'homme à la société change radicalement. Les autres civilisations reposent sur la communauté. La nôtre voit émerger un concept nouveau – mais devenu consubstantiel à notre être, donc invisible – celui d'individu» [Bernard 1994, c. 131].

Ідентичність конструюється передусім у комунікативній інтеракції, у дискурсі, де людина стверджує себе у динаміці *відмінності / подібності* відносно інших, встановлюючи ті чи інші відносини з ними. Е.-М. Ліпьянські вводить поняття «ситуативної ідентичності», яка зумовлює перебіг комунікативного процесу: «On peut appeler «identité situationnelle» la définition de soi d'autrui qui va commander notre communication. Elle résulte pour une large part d'un rapport de places qui structure la relation. Ce rapport peut être préalable au contact; si je vais chez le médecin, par exemple, la place et l'identité situationnelle de chacun sont clairement définies» [Lipiansky 1993, c. 32]. Дослідник робить такий висновок: «En effet, l'identité n'est pas seulement la condition ou l'enjeu de la communication: elle en est aussi la résultante» [там само, с. 34]. П. Шародо вважає відштовхування (*rejet*) та притягнення (*attirance*), прийняття (*acceptation*), валоризацію (*valorisation*) та девалоризацію (*dévalorisation*) необхідними процесами в усвідомленні своєї відмінності від іншого, у грі, яка регулює суспільні відносини: «ce jeu subtil de régulation qui s'instaure dans toutes nos sociétés (...) entre *acceptation* et/ou *rejet* de l'autre, *valorisation* et/ou *dévalorisation* de l'autre, *revendication* de sa propre identité contre celle de l'autre. (...) L'identité se construit sur un *principe d'altérité* qui met en rapport, dans des jeux subtils d'attirance et de rejet, le *même* et l'*autre*, lesquels s'auto-identifient de façon dialectique» [Charaudeau 2005]. Е.-М. Ліпьянські, П. Шародо та інші дослідники позначають цей основний механізм mediaції між Я та Іншим як «погляд», який є осердям конструювання ідентичності, самоусвідомлення особистості: «C'est la grande question de l'identité, en général, et de l'identité culturelle en particulier, une question de regards de soi sur l'autre, de l'autre sur soi, des autres sur nous, de nous sur les autres» [Charaudeau 2005].

Форма і спосіб позначення індивіда чи групи, спільноти відбивають відповідно ті чи інші ідентифікувальні ознаки як доміантні. Вони певною мірою актуалізують також зв'язки поняття ідентичності з його корелятами, такими як *особа, особистість, індивід, індивідуальність, суб'єкт, актор*. При цьому відбувається смислове навантаження цих понять у дискурсі відповідної галузі. Так, у правовій сфері одним із центральних понять виступає *особа (personne)* – термін, який етимологічно відсилає до «маски», «ролі». Як зауважує А. Бернар, «le droit ne s'intéresse pas à l'homme en soi,

pour autant que cette expression signifie quelque chose. (...) La catégorie de «personne» ne recouvre pas le concept d'être humain. En effet, cette catégorie juridique compte aussi des sujets qui ne sont pas des hommes, les personnes morales comme l'Etat ou les sociétés de commerce. Et, à certaines périodes de l'histoire guère si éloignées, des êtres humains subissaient l'exclusion: les esclaves certes, mais aussi les condamnés à la mort civile. Ainsi, il convient d'éviter la confusion ... entre la personne, au sens du droit, et l'individu humain» [Bernard 1994, c. 128].

Комунікативне, дискурсивне конструювання ідентичності постає передусім як конструювання *відносин* з іншими, *ставлення* до себе й інших, в центрі якого лежить проблема *визнання* особистості та «ідентифікаційний пошук». Таку думку розвиває Е.-М. Ліпьянські: «En effet, les communications sociales, au-delà de leurs visées instrumentales, sont animées par une quête de reconnaissance dont dépend, en partie, la perception de soi. Cette quête est plus souvent implicite et indirecte, et suit des stratégies plus ou moins complexes (qui vont d'attitudes d'affirmation à des conduites de séduction ou de contre-dépendance). (...) Elle confère donc à autrui un pouvoir considérable, celui de confirmer, mais aussi de remettre en cause mon identité. Elle est marquée par des mécanismes inconscients comme la projection, l'identification, l'idéalisation, le transfert, et s'adresse de façon privilégiée à certaines personnes qui revêtent, aux yeux du sujet, une importance particulière (figures d'autorité, modèles, idéaux...)» [Lipiansky 1993, c. 33].

Таке конструювання є передусім конструюванням власного *образу* для себе та інших. Так вважає А. Малевська-Пейр: «notre civilisation actuelle de compétition et de mass media met l'accent sur l'acquisition d'une image positive. (...) Dans cette situation, l'image du soi devient une préoccupation absorbante pour tous» [Malewska-Peyre 1998, c. 140]. П. Шародо говорить про *уявлення* (*les imaginaires, les représentations*), які лежать в основі самоусвідомлення, конструювання ідентичності: «l'individu et les groupes construisent leur identité autant à travers leurs actes qu'à travers les représentations qu'ils s'en donnent. Ces représentations se configurent en imaginaires collectifs, et ces imaginaires témoignent des valeurs que les membres du groupe se donnent en partage, et dans lesquelles ils se reconnaissent ; ainsi, se constitue leur mémoire identitaire» [Charaudeau 2005]. До них, на думку вченого, слід віднести уявлення про *час, тіло, соціальні відносини і мову*: «Cet imaginaire de l'identité linguistique est entretenu par deux discours : la langue d'un peuple, c'est son génie ; ce génie perdue à travers l'histoire : la langue serait un don de dame nature qui nous serait offert dès la naissance et constituerait notre être de façon propre» [там само]. Проте, учений вважає, що не мова відіграє ідентифікувальну роль, а її вживання, дискурси: «Pourtant, on peut se demander si c'est la langue qui a un rôle identitaire ou le discours, c'est-à-dire la manière de la mettre en œuvre. Contre une idée bien répandue, il faut dissocier langue et culture, et associer discours et culture. Si langue et culture coïncidaient, les cultures française, québécoise, belge, suisse, voire africaine, maghrébine (à une certaine époque) seraient identiques, sous prétexte qu'il y a communauté linguistique. (...) Ce ne sont pas tant les mots dans leur morphologie ni les règles de syntaxe qui sont porteurs de culturel, mais les manières de parler de chaque communauté, les façons d'employer les mots, les manières de raisonner, de raconter, d'argumenter pour blaguer, pour expliquer, pour persuader, pour séduire qui le

sont. Il faut distinguer « la pensée en français, en espagnol ou en portugais » de « la pensée française, espagnole, argentine, mexicaine, portugaise ou brésilienne » [там само].

Дослідники аналізують мовний вимір ідентичності, як-от визначення «французькості» (*la francité*), «квебекськості» (*la québécoïté*) франкофонних канадійців. Так, М. Еллер зазначає: «Le changement idéologique en question concerne le passage de l'idée d'un Canada français vu comme une nation – ou un ensemble de sous-nations, organique(s) et authentique(s) – à celle d'une francophonie canadienne vue comme un réseau plus complexe et moins étanche où la langue et l'identité peuvent servir, ensemble ou séparément, de biens d'échange sur le marché et où les identités et les affiliations peuvent être multiples, ambiguës, à la fois concentrées localement et étendues dans le temps et dans l'espace. Il est à noter que le problème de l'unicité de la nation résulte de la construction de la québécoïté qui a eu pour effet la fragmentation du Canada français et la territorialisation de son espace...» [Discours et constructions identitaires 2004, с. 78].

Слід відзначити, що наразі з'являються нові виміри ідентичності, які набувають як понятійного, так і власне мовного виміру, що може спричинити не лише теоретичні дебати у суспільних науках, а й позначити зміни у мовній системі та узусі. У системі мови віддзеркалено категоризацію та принципи називання істот, речей, явищ, їх ознак, а також принципи їх організації у висловленні. Саме ці закладені в системі конкретної мови семантичні та конструктивні можливості стають значеннєвою основою ідентифікації, яка набуває актуального смислу у конкретній комунікативній взаємодії, дискурсі та формує відповідний дискурс наукової рефлексії. До таких вимірів ідентичності відноситься гендерний, що спричинено фемінізацією як професійного, так і суспільного життя сучасного суспільства. Так, донедавна назви багатьох професій, титулів і звань у французькій мові мали лише морфологічну форму чоловічого роду, а формування жіночого роду відбувалося або за допомогою відповідного артикля, або шляхом доєднання іменника *femme* (та артикля жіночого роду) до відповідного іменника чоловічого роду, наприклад, *une femme écrivain*. З огляду на те, що певні професії у сучасну добу стали переважно жіночими, на мовленнєвому рівні з'являються новації – форми жіночого роду цих назв професій, утворені відповідно до тієї чи іншої морфологічної моделі. Так було утворено, наприклад, іменник жіночого роду *professeuse*, який було схвалено Квебекською агенцією французької мови ще у 1986 р. Проте Французька академія до цього часу бореться з подібними новотворами. У своїй Заяві від 10 жовтня 2014 р. Французька академія зазначає, що чимало форм жіночого роду було введено до 8-го та 9-го видань академічного словника французької мови: «L'Académie française ... a fait accueil dans la 8e édition de son **Dictionnaire** (1935) à **artisane** et à **postière**, à **aviatrice** et à **pharmacienne**, à **avocate**, **bûcheronne**, **factrice**, **compositrice**, **éditrice** et **exploratrice**. Dans la 9e édition, en cours de publication, figurent par dizaines des formes féminines correspondant à des noms de métiers» [La féminisation des noms de métiers 2014]. Проте, посиляючись на обмеження, накладені на формування жіночого роду ще у пізній латині, та на те, що чоловічий рід має статус «нейтральності», видового узагальнення, Академія вважає подібні форми жіночого роду (**professeuse**, **recteure**, **sapeuse-pomprière**, **auteure**, **ingénieure**, **procreure**, **chercheure**) варваризмами. Цікаво відмітити, що Академія у цій

Заяві посилається на конкретні випадки порушення стандартів французької мови у галузі формування жіночого роду: «Un incident récent opposant à l'Assemblée nationale un député à la « présidente de séance » a attiré l'attention du public sur la féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres» [там само].

Формат статті дозволив окреслити лише основні семантичні складові поняття ідентичності у французькій лінгвокультурі на матеріалі наукового дискурсу, присвяченого цій проблемі. На наш погляд, особливу увагу франкомовних дослідників до проблем ідентичності, зокрема її конструювання, пов'язано також із аналітизмом та «вербоцентризмом» французької мови, що зумовлює постійне «відчуження», «дистанціювання» Я від його атрибутів, у категорії означення. Різні реєстри мови та дискурси намагаються «зблизити» ці компоненти ідентифікації у конструкціях, які тяжіють до синкретичного устрою, зокрема парцельованих, у тенденції до субстантивзації тощо. Подальші перспективи вбачаємо в поглибленому дослідженні цих та інших лінгвопрагматичних вимірів ідентичності, зокрема мовної, у франкофонному ареалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bernard A. L'identité des personnes physiques en droit privé. Remarques en guise d'introduction / A. Bernard // L'identité politique . – P. : PUF, 1994. – P.127- 155.
2. Charaudeau P. L'identité culturelle entre soi et l'autre / P. Charaudeau. – 2005.
3. Discours et constructions identitaires / Sous la dir. de D.Deshaies et D.Vincent. – Les Presses de l'Université Laval, 2004. – 248 p.
4. Dupoirier E. L'identité régionale. Problèmes théoriques, perspectives politiques / E. Dupoirier, H.D. Schajer // L'identité politique . – P. : PUF, 1994. – P. 330-344.
5. Fenet A. L'identité européenne: variations contemporaines sur une interrogation ancienne / A. Fenet // L'identité politique . – P. : PUF, 1994. – P.397 – 418.
6. L'identité / Sous la dir de C.Lévi-Strauss. – P. : PUF, 2010. – 456 p.
7. La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres. Mise au point de l'Académie française. Déclaration de l'Académie française. Le 10 octobre 2014. – Режим доступу від 10.09.2016: <http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>.
8. Lahire B. L'homme pluriel. La sociologie à l'épreuve de l'individu / B. Lahire. – 2010. – Режим доступу від 10.09.2016: http://www.scienceshumaines.com/l-homme-pluriel-la-sociologie-a-l-epreuve-de-l-individu_fr_10644.html.
9. Lipiansky E.-M. L'identité dans la communication / E.-M. Lipiansky // Communication et langages. – 1993. – №97. – P. 31-37.
10. Malewska-Peyre H. Le processus de dévalorisation de l'identité et les stratégies identitaires / H. Malewska-Peyre // Stratégies identitaires / Sous la dir. de C.Camilleri. – P. : PUF, 1998. – P. 111-141.
11. Martin D.-C. Le choix d'identité / D.-C.Martin. // Revue française de science politique. – 1992. – Vol. 42, №4. – P. 582-593.
12. Mény Y. Crises, régions et modernisation de l'Etat / Y. Mény // Pouvoirs – Régions. – 1981. – №19. – P.5-18.
13. Ricœur P. Soi-même comme un autre / P.Ricœur. – P. : Éditions du Seuil, 1990. – 427 p.
14. Temple C. Construction d'un outil d'identification des stratégies identitaires en psychologie interculturelle / C.Temple, P.Denoux. // Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale. – 2008. – № 79. – P. 47-56.

*Бурбело В.Б., д. філол. н., проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ГРАММАТИКА И СЕМАНТИКА ИДЕНТИЧНОСТИ ВО ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Статья посвящена исследованию проблем идентичности во французской лингвокультуре на материале научного дискурса, в частности выделению основных семантических компонентов этого понятия и тенденций их развития. Очерчены структурно-грамматические особенности идентификации средствами французского языка.

***Ключевые слова:** идентичность, французский язык, франкофонный ареал, семантика, грамматика.*

***Burbelo V.B., Doctor of Philology, Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv***

GRAMMAR AND SEMANTICS OF INDENTITY IN FRENCH LIGUISTIC CULTURE

The article is dedicated to the problems of identity in French linguistic culture, based on the scientific discourse material, as well as to the determination of basic semantic components of this concept and the tendencies of its development. Along with that, the article outlines the main structural and grammatical peculiarities of identification by means of French language.

***Keywords:** identity, French, Francophone areal, semantics, grammar.*

УДК 811.111.06.053

***Василюк О.В., асп.**
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СВІТОВА ПРАКТИКА КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ: ВЕРБАЛЬНА СКЛАДОВА

Стаття присвячена аналізу використання світових практик побудови корпоративної культури в Україні. Дослідження зосереджене на аналізі мовних засобів у таких елементах корпоративної культури, як місія та бачення. Особлива увага приділена поняттям сервісної культури та сервісного бачення. У статті розглянуто поняття лінгвістичного ландшафту та проаналізований його вплив на формування корпоративної культури.

***Ключові слова:** корпоративна культура, місія, бачення, сервісне бачення, лінгвістичний ландшафт.*

Впродовж останніх десятиліть зміна ставлення до працівників компаній і корпорацій, нове трактування їхньої ролі, а також усвідомлення важливості культури, що об'єднує працівників у ефективну команду, надало актуальності феномену корпоративної культури. Компанії цілеспрямовано формують та підтримують комплекс